

นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่: ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุน ขบวนการเคลื่อนไหว ประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่

ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร¹

บทคัดย่อ

วิกฤตหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อวงกว้าง นำมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมหลายรูปแบบโดยเฉพาะจากกลุ่มนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ที่มีบทบาทโดดเด่นในการขับเคลื่อนประเด็นนี้ผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การวิจัยนี้มุ่งศึกษาบทบาทและยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควัน ภายใต้แนวคิดการระดมทรัพยากร โครงสร้างโอกาสทางการเมือง กรอบความคิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ และการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่เป็นแกนหลักของการศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่และรุ่นบุกเบิกร่วมกับการวิจัยเอกสารและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไทย โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่พัฒนาบทบาทที่หลากหลายภายใต้กรอบแนวคิด “CLARITY” ครอบคลุมประเด็นการสร้างพื้นที่มีส่วนร่วมใหม่ไปจนถึงการรื้อสร้างวาทกรรม ขณะที่ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนภายใต้กรอบแนวคิด “OWNERSHIP” มุ่งสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาในหมู่ประชาชน ผ่านการผสมผสานระหว่างการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังพบพลวัตที่น่าสนใจระหว่างนักเคลื่อนไหวต่างรุ่น ที่แม้จะมีความแตกต่างในวิถีคิดและวิธีทำงาน แต่ได้พัฒนากลไกการเรียนรู้ข้ามรุ่นที่เอื้อให้เกิดการผสานจุดแข็งของแต่ละฝ่าย ส่งผลให้การเคลื่อนไหวสามารถตอบสนองต่อความท้าทายในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การเคลื่อนไหวทางสังคม นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ การระดมพลังสนับสนุน วิกฤตหมอกควัน

¹ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ <Email: sirisopa@mju.ac.th>

Young Activists: Strategies for Mobilizing Support in the Smog Movement in Chiang Mai Province

Sirisopa Sunitissadeekorn²

ABSTRACT

The smog crisis in Chiang Mai represents a complex environmental problem with widespread impacts, leading to various forms of social movements, particularly among young activists who have played a prominent role in driving this issue through the utilization of digital technology and collaborative network building. This research aims to study the roles and support mobilization strategies of young activists in driving the smog movement, under the concept of resource mobilization, political opportunity structures, framing processes, new social movement theory, and youth movements serve as the main focus of this study. This research employed a qualitative research methodology, collecting data through in–depth interviews with both young and pioneering activists, along with documentary research and non–participant observation. The findings reflect a significant transition in Thai social movements. Young activists have developed diverse roles under the “CLARITY” framework, ranging from creating new participatory spaces to transforming discourse. Meanwhile, support mobilization strategies under the “OWNERSHIP” framework focus on fostering public ownership of the problem through integration of empirical data and creative communication. Additionally, the study reveals interesting dynamics between activists of different generations who, despite differences in thinking and working methods, have developed cross–generational learning mechanisms that enable the integration of each group’s strengths, resulting in movements that effectively respond to challenges in contemporary Thai society.

Keywords: Social Movement, Young Activists, Mobilization, Smog Crisis

² Lecturer, School of Administrative Studies, Maejo University <Email: sirisopa@mju.ac.th>

บทนำ

วิกฤตหมอกควัน (smog crisis) เป็นปรากฏการณ์มลพิษทางอากาศที่เกิดจากการสะสมของสารพิษในชั้นบรรยากาศ ทั้งจากการเผาไหม้ตามธรรมชาติและกิจกรรมของมนุษย์ เช่น ไฟป่า การเผาเศษวัสดุทางการเกษตร การปล่อยมลพิษจากภาคคมนาคมและอุตสาหกรรม โดยฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน (PM 2.5) ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ข้อมูลจากโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ชี้ว่าในช่วงต้น พ.ศ.2567 มีผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบจาก PM 2.5 สูงถึง 30,339 ราย ซึ่งเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากปีก่อนถึงหนึ่งเท่าตัว ผลกระทบเฉียบพลันที่พบบ่อยคือ อากาภูมิแพ้กำเริบ เยื่อจมูกอักเสบ การติดเชื้อทางเดินหายใจส่วนบน เยื่อตาอักเสบ และเลือดกำเดาไหล ขณะที่ผลกระทบเรื้อรังมีความรุนแรงถึงขั้นก่อให้เกิดโรคหัวใจและหลอดเลือด มะเร็งปอด รวมถึงส่งผลกระทบต่อทารกในครรภ์ ทั้งการคลอดก่อนกำหนดและพัฒนาการที่ไม่สมบูรณ์ กลุ่มเสี่ยงที่ควรระมัดระวังเป็นพิเศษ ได้แก่ ผู้สูงอายุ เด็กเล็ก และผู้ที่มีโรคประจำตัวเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจและหัวใจ นอกจากนี้ผลกระทบต่อด้านสุขภาพแล้ววิกฤตหมอกควันยังส่งผลกระทบต่อวงกว้างทั้งด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม และคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร (Energy Research and Development Institute–Nakomping, Chiang Mai University, 2021; Faculty of Medicine, Chiang Mai University, 2024)

จังหวัดเชียงใหม่ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคเหนือเผชิญกับปัญหาหมอกควันมายาวนาน การตรวจวัดคุณภาพอากาศอย่างเป็นทางการเป็นระบบเริ่มต้นขึ้นเมื่อ พ.ศ.2539 โดยผลการตรวจวัดแสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของฝุ่นละอองในช่วง 4 เดือนแรกของปี โดยเฉพาะเดือนมีนาคม มีระดับสูงเกินมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง การคลี่คลายของวิกฤตฝุ่นควันขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ แหล่งกำเนิดฝุ่นควันและสภาพอากาศ ซึ่งมักจะดีขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์เมื่อมีพายุฤดูร้อนช่วยระบายฝุ่น (Chiang Mai University Center for Climate Change Data and Communication, 2023) ในช่วง พ.ศ.2560 ประชาชนในเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงเริ่มแสดงความตื่นตัวอย่างเด่นชัดต่อสถานการณ์หมอกควัน โดยเฉพาะเมื่อค่าเฉลี่ยของฝุ่นละออง PM2.5 มีค่าสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมหลากหลายรูปแบบ นับตั้งแต่การชุมนุมเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย ไปจนถึงการกดดันรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นใน พ.ศ.2562 เมื่อมีการก่อตั้ง “สภามหาภัยใจ” ซึ่งเป็นการรวมตัวของตัวแทนบุคคลจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อผลักดันมาตรการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง (Panyakham, 2020, pp. 141–142)

ในขณะที่การเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหามอกควันในเชียงใหม่ดำเนินไป ผ่านการทำงานของหลายภาคส่วน สังคมไทยร่วมสมัยได้เห็นพลังการเคลื่อนไหวที่โดดเด่นของคนรุ่นใหม่ในประเด็นทางการเมือง โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ.2563–2565 การตื่นตัวนี้มีรากฐานมาจากปัจจัยหลายประการที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นการเติบโตในครอบครัวที่มีแนวคิดเสรีนิยม การเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ตลอดจนประสบการณ์ตรงจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง (Lertchoosakul, 2023, p. 112) ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น ทั้งความกล้าที่จะตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจ การไม่ยอมจำนนต่อความอยุติธรรม ความมุ่งมั่นที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน คือ รูปแบบการเคลื่อนไหวของพวกเขายังแตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวในอดีตอย่างชัดเจน โดยเป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ยึดติดกับโครงสร้างองค์กรแบบลำดับชั้น แต่มุ่งสร้างเครือข่ายการทำงานแนวราบที่มีความยืดหยุ่นสูง พร้อมทั้งผสมผสานพื้นที่การเคลื่อนไหวในโลกกายภาพและโลกเสมือนได้อย่างแนบเนียน พวกเขามีความสามารถในการเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย ประกอบกับประสบการณ์ตรงที่ได้เห็นข้อจำกัดของระบบการเมืองเดิมนำไปสู่การประกาศปณิธานอันแน่วแน่ว่า “ให้มันจบที่รุ่นเรา” และพร้อมที่จะลุกขึ้นมาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง (Unno et al., 2023, pp. 407–411)

ดังนั้น การศึกษาบทบาทและยุทธศาสตร์ของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ (young activists) ในประเด็นมอกควันจึงมีความสำคัญ เนื่องจากศักยภาพที่โดดเด่นของพวกเขาในการตั้งคำถามและท้าทายระบบการเมืองได้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจเชิงลึกต่อความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาสิ่งแวดล้อม ความยุติธรรมทางสังคม และความล้มเหลวของกลไกการปกครองแบบดั้งเดิม ปัญหามอกควันเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความท้าทายที่มีความซับซ้อนดังกล่าว เนื่องจากเกี่ยวพันกับผลประโยชน์หลายฝ่ายและต้องการการขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วม (participatory mobilization) จากทุกภาคส่วน

การศึกษาปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวในประเด็นมอกควันครั้งนี้ อาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีหลัก 5 ประการ ที่เชื่อมโยงกับบริบทเฉพาะของกรณีศึกษา *ประการแรก* แนวคิดการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (resource mobilization) ช่วยอธิบายกระบวนการที่นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในเชียงใหม่ ระดมทรัพยากรทั้งที่จับต้องได้ เช่น เงินทุน และทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ เช่น ความชอบธรรมในการเรียกร้อง เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อน *ประการที่สอง* แนวคิด

โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) ช่วยวิเคราะห์ว่าบริบททางการเมืองและสังคมในช่วงเวลาต่าง ๆ เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวอย่างไร โดยเฉพาะในช่วงที่ปัญหาหมอกควันทวีความรุนแรงจนได้รับความสนใจในระดับชาติ *ประการที่สาม* ทฤษฎีกรอบโครงความคิด (frame) ช่วยสร้างความเข้าใจถึงวิธีการที่นักเคลื่อนไหวสร้างความหมายให้กับประเด็นปัญหา นำเสนอสาเหตุและทางออก รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้คนเข้าร่วมการเคลื่อนไหว *ประการที่สี่* แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (new social movement) ช่วยอธิบายลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหวร่วมสมัยที่มุ่งเน้นประเด็นคุณภาพชีวิต อัตลักษณ์ และสิ่งแวดล้อม มากกว่าการเรียกร้องทางวัตถุหรือเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว *ประการสุดท้าย* แนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวของเยาวชนและคนรุ่นใหม่ ให้กรอบในการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหวที่มีคนรุ่นใหม่เป็นแกนนำ ซึ่งมักมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ การบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจพลวัตและความซับซ้อนของการเคลื่อนไหวประเด็นหมอกควันในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างรอบด้าน

การศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจว่าพลังของคนรุ่นใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและความเชื่อมั่นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงจะสามารถพัฒนาวัตรกรรมทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนได้อย่างไร องค์ความรู้ใหม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนเท่านั้น แต่จะยังช่วยเติมเต็มความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตของการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมสมัยในประเทศไทย โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับพลังทางสังคมและการเมืองของคนรุ่นใหม่อีกด้วย

วัตถุประสงค์

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงและการมีส่วนร่วมจากสาธารณชนต่อการแก้ไขปัญหาหมอกควัน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตรกรรมทางสังคมที่คนรุ่นใหม่นำมาใช้ในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความซับซ้อน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาบทบาทและยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในประเด็นหมอกควันจังหวัดเชียงใหม่อาศัยการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลาย เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมสมัยที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับหลายมิติ กรอบแนวคิดเหล่านี้ไม่เพียงเป็นฐานความรู้ทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และตีความปรากฏการณ์ ทำให้ได้มาซึ่งผลการศึกษาที่มีความลุ่มลึกและสะท้อนความเป็นจริงของการเคลื่อนไหวทางสังคมได้อย่างรอบด้าน โดยกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ การระดมทรัพยากร โครงสร้างโอกาสทางการเมือง กรอบโครงสร้างความคิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ และแนวคิดเกี่ยวกับนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ ดังจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไปนี้

1) การระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (resource mobilization) ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเสนอว่าความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไม่ได้ขึ้นอยู่กับความไม่พอใจทางสังคมเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการระดมและจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งทรัพยากรที่เป็นวัตถุ เช่น เงินทุน และที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ทักษะและเครือข่าย โดยให้ความสำคัญกับบทบาทขององค์การการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement Organizations: SMO) ในการจัดโครงสร้างและประสานงาน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองที่กว้างขึ้น (McCarthy & Zald, 1977, pp. 1236-1237) ในบริบทของการเคลื่อนไหวร่วมสมัย โดยเฉพาะโดยคนรุ่นใหม่ แนวคิดการระดมทรัพยากรได้พัฒนาและขยายขอบเขตไปสู่มิติใหม่ที่สำคัญ คือ การพิจารณาทรัพยากรดิจิทัลและเครือข่ายออนไลน์ การระดมทรัพยากรในยุคดิจิทัลมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการระดมทุน การสร้างเครือข่าย และการแบ่งปันทรัพยากรความรู้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของคนรุ่นใหม่จึงกลายเป็นทรัพยากรสำคัญที่เพิ่มประสิทธิภาพในการระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม การผสมผสานระหว่างทรัพยากรออฟไลน์และออนไลน์นี้ไม่เพียงขยายขอบเขตการเข้าถึงผู้สนับสนุน แต่ยังเพิ่มความยืดหยุ่นและความรวดเร็วในการระดมทรัพยากรอีกด้วย ความเข้าใจในพลวัตใหม่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในประเด็นหมอกควัน ซึ่งต้องอาศัยทั้งทรัพยากรแบบดั้งเดิมและทรัพยากรดิจิทัลในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

2) โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) โครงสร้างโอกาสทางการเมืองอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการเมืองและความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคม มีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ เช่น การเข้าถึงระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงในแนวร่วม ความแตกแยกในกลุ่มชนชั้นนำ การมีพันธมิตรที่มีอิทธิพล และท่าทีของรัฐบาล การเคลื่อนไหวทางสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อมีเงื่อนไขทางการเมืองที่เอื้ออำนวย ซึ่งช่วยให้กลุ่มเคลื่อนไหวสามารถระดมทรัพยากรและสร้างแรงจูงใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเด็นสิ่งแวดล้อม โครงสร้างโอกาสทางการเมืองมีลักษณะเฉพาะ โดยเฉพาะในแง่ของการเชื่อมโยงระหว่างนโยบายท้องถิ่นและนโยบายระดับชาติ (de Moor & Wahlström, 2022, pp. 3–4) ในยุคดิจิทัล โครงสร้างโอกาสทางการเมืองได้ขยายขอบเขตไปสู่พื้นที่ออนไลน์ ซึ่งเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่สามารถสร้างพื้นที่ทางการเมืองของตนเอง พร้อมกับเชื่อมโยงเครือข่ายการเคลื่อนไหวในระดับต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของปัญหาหมอกควัน โครงสร้างโอกาสทางการเมืองยังมีความสัมพันธ์กับวาระด้านสิ่งแวดล้อมระดับโลก โดยเฉพาะประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเพิ่มความชอบธรรมและแรงสนับสนุนต่อการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น การทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างโอกาสทางการเมืองในระดับต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยอธิบายยุทธศาสตร์และความสำเร็จของการเคลื่อนไหวโดยคนรุ่นใหม่ได้อย่างลึกซึ้ง

3) กรอบโครงความคิด (frame) แนวคิดเรื่องการสร้างกรอบโครงความคิดให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ การสร้างความหมาย และการระดมผู้เข้าร่วมในขบวนการทางสังคม การสร้างกรอบความคิดที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) การเสนอแนวทางแก้ไข (prognostic framing) และการสร้างแรงจูงใจ (motivational framing) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะเมื่อกรอบนั้นสอดคล้องกับประสบการณ์และค่านิยมของผู้เข้าร่วม (Snow & Benford, 1988, pp. 197–198) ในกรณีของการเคลื่อนไหวประเด็นหมอกควันในเชียงใหม่ นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะสร้างการเชื่อมโยงระหว่างปัญหาหมอกควันกับประเด็นอื่น ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การกระจายอำนาจ และสิทธิชุมชน โดยใช้ภาษาและรูปแบบการสื่อสารที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมดิจิทัล เช่น มีม (memes) อินโฟกราฟิก และการเล่าเรื่องผ่านสื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างกรอบความคิดข้ามพรมแดน (cross-boundary framing) ที่เชื่อมโยงปัญหาท้องถิ่นเข้ากับประเด็นระดับโลก เช่น การเชื่อมโยงปัญหาหมอกควันกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งช่วยสร้างพลังและความชอบธรรมให้การเคลื่อนไหว

4) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (new social movement) แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่อธิบายการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในสังคมทุนนิยมและท้าทายรูปแบบการพัฒนาแบบเดิม โดยให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมโดยตรงมากกว่าการแสวงหาอำนาจทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Melucci, 1980, pp. 217–218) ขบวนการเหล่านี้สะท้อนการแสดงออกถึงอัตลักษณ์และค่านิยมของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (Touraine, 1985, p. 751) ในยุคดิจิทัล แนวคิดนี้ได้พัฒนาไปสู่ “การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเครือข่าย” (networked social movements) ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการ ระดมพล และสื่อสาร โดยสามารถสร้างเครือข่ายการสื่อสารแบบอิสระที่ก้าวข้ามโครงสร้างทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Castells, 2012, p. 220) ในบริบทของการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ในยุคดิจิทัลแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญหลายประการ เช่น การเชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อมเข้ากับการเรียกร้องความยุติธรรมทางสังคมและการผสมผสานการเคลื่อนไหวทั้งในพื้นที่กายภาพและพื้นที่ดิจิทัล

5) การเคลื่อนไหวของเยาวชนและคนรุ่นใหม่ การศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมสมัยพบความท้าทายสำคัญเกี่ยวกับการดึงดูดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม กล่าวคือ แม้องค์กรเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพัฒนาเยาวชน แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนรุ่นใหม่เท่าที่ควร ทั้งในพื้นที่ออฟไลน์และออนไลน์ (Elliott & Earl, 2018) อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของเยาวชนแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง การสร้างแรงจูงใจต่อสาธารณชน และการใช้รูปแบบการประท้วงที่หลากหลาย (Pickard, Bowman, & Arya, 2022, p. 521) ซึ่งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมไม่เพียงช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ แต่ยังส่งผลดีต่อการพัฒนาความรู้สึกเป็นชุมชน การเสริมสร้างพลังอำนาจ และสุขภาวะของคนรุ่นใหม่อีกด้วย (Bublitz et al., 2024, p. 143)

การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่มีลักษณะเฉพาะในการผสมผสานประเด็นทางการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาต่าง ๆ และพยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติไปพร้อมกัน ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวขึ้นอยู่กับ การสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่เอื้อต่อการแสดงออก และการพัฒนาภาวะผู้นำของคนรุ่นใหม่ (Keifer-Boyd, 2023, p. 24) รวมถึงการ

ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น (intergenerational relations) และการยอมรับในอัตลักษณ์ที่หลากหลายของคนรุ่นใหม่ (Wright & McLeod, 2023, p. 1)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาบทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่และยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนในขบวนการเคลื่อนไหวประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้งผ่านมุมมองและประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมโดยตรง โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ จำนวน 7 คน และนักเคลื่อนไหวรุ่นบุกเบิก จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน ซึ่งได้มาจากการใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ร่วมกับการสุ่มแบบ Snowball Sampling เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรงและหลากหลาย กลุ่มนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ประกอบด้วย นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา 3 คน ผู้ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชน 3 คน และสื่อมวลชนอิสระ 1 คน ส่วนนักเคลื่อนไหวรุ่นบุกเบิกประกอบด้วย นักวิชาการ 1 คน และแกนนำองค์กรภาคประชาสังคม 2 คน การกำหนดสัดส่วนนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่และนักเคลื่อนไหวรุ่นบุกเบิก มาจากการพิจารณาความสอดคล้องกับโจทย์วิจัยที่มุ่งเน้นศึกษายุทธศาสตร์ของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่เป็นหลัก โดยใช้มุมมองของนักเคลื่อนไหวรุ่นบุกเบิกเป็นข้อมูลเชิงเปรียบเทียบและเติมเต็มภาพพลวัตระหว่างรุ่น ทั้งนี้ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลพิจารณาจากประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวประเด็นหมอกควัน ไม่น้อยกว่า 2 ปี สำหรับนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ และไม่น้อยกว่า 5 ปี สำหรับนักเคลื่อนไหวรุ่นบุกเบิก เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์เพียงพอที่จะให้ข้อมูลเชิงลึก

การศึกษานี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 3 วิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured in-depth interviews) โดยใช้แนวคำถามที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญทั้งด้านบทบาท กลยุทธ์ ความท้าทาย และผลสำเร็จในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควัน ตัวอย่างประเด็นคำถามสำคัญที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ “แรงจูงใจที่ทำให้เข้ามาเคลื่อนไหวในประเด็นหมอกควัน” “บทบาทหลักที่ท่านมีในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควัน” “ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของสาธารณชน” “ความท้าทายที่พบและวิธีการแก้ไข” และ “มุมมองต่อการทำงานร่วมกันระหว่างนักเคลื่อนไหวต่างรุ่น” การวิจัยเอกสาร (documentary research) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัญหา การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ และกฎหมายหรือมาตรการที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจในบริบท

และพัฒนาการของปรากฏการณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในกิจกรรมของกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อเก็บข้อมูลเชิงพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์จริง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti เป็นเครื่องมือในการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กระบวนการจัดการข้อมูลใน ATLAS.ti เริ่มจากการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และบันทึกภาคสนามเข้าสู่โปรแกรม จากนั้นทำการลงรหัสแบบเปิด (open coding) เพื่อจำแนกประเด็นสำคัญ ตามด้วยการลงรหัสแบบแกนกลางเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรหัส สร้างแก่นสาระ (themes) และสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ (network view) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยในการสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบก่อนนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ฉบับที่ COA No.HS014/67

ผลการวิจัย

การศึกษาการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในเชียงใหม่โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่เผยให้เห็นบทบาทและยุทธศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งสะท้อนการผสมผสานระหว่างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมอย่างกลมกลืน นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการศึกษานี้มีอายุระหว่าง 18-35 ปี มีภูมิหลังหลากหลายทั้งนักศึกษา ผู้ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงสื่อมวลชนอิสระ มีลักษณะร่วม คือ ความคล่องแคล่วในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และมุมมองเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างอำนาจ โดยมีแรงจูงใจสำคัญจากผลกระทบของปัญหาหมอกควันต่อคุณภาพชีวิต บริบททางการเมืองที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหว ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ บทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ และยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุน โดยกรอบแนวคิด “CLARITY” และ “OWNERSHIP” พัฒนาขึ้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยมีพื้นฐานจากแนวคิดการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โครงสร้างโอกาสทางการเมือง กรอบโครงความคิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ และการเคลื่อนไหวของเยาวชนและคนรุ่นใหม่

1. บทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาบทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิด “CLARITY” ซึ่งประกอบด้วย 7 บทบาทหลักที่เชื่อมโยงกัน อันเป็นการสะท้อนการประยุกต์ใช้ทรัพยากรดิจิทัล การสร้างเครือข่ายแนวราบ และการใช้โอกาสทางการเมืองในการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์ ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 บทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่ภายใต้กรอบแนวคิด “CLARITY”

ที่มา: ผู้วิจัย

1.1 สร้างพื้นที่มีส่วนร่วมใหม่ (creating new participatory spaces) การขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมที่ผสมผสานระหว่างโลกดิจิทัลและกายภาพ โดยใช้เว็บไซต์เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลและความรู้ และใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการขยายการมีส่วนร่วม การสร้างพื้นที่ใหม่นี้ยังรวมถึงการรวมพลังสหวิชาชีพในการฟ้องคดีผู้ต่อศาลปกครองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการขยายพื้นที่การเรียกร้องต่อสู้ไปยังพื้นที่ศาลที่นอกจากจะขยาย

โอกาสในการเข้าถึงเป้าหมายข้อเรียกร้องแล้ว ยังเป็นการสร้างสนใจและความตระหนักรู้ต่อความร้ายแรงและความเร่งด่วนของสถานการณ์ปัญหาฝุ่นให้กับผู้คนในสังคมด้วย

1.2 เชื่อมโยงประเด็นหมอกควัน (linking smog issues) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ นำเสนอปัญหาหมอกควันในมุมมองที่กว้างและลึกซึ้งขึ้น โดยเชื่อมโยงเรื่องหมอกควันกับประเด็นสำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ประเด็นชุมชนและการจัดการไฟฟ้า พวกเขาทำทนายความทนาย “ชาวบ้านเผาป่า” โดยชี้ให้เห็นว่าชุมชนชาติพันธุ์และชุมชนพื้นถิ่นบนที่สูงมีภูมิปัญญาในการจัดการไฟแต่กลับถูกละเลยภายใต้นโยบายการจัดการไฟแบบรวมศูนย์ 2) การเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและนโยบายเกษตรโดยวิพากษ์ระบบเกษตรเชิงเดี่ยวที่นำไปสู่การเผาเพื่อเตรียมพื้นที่เกษตรในวงกว้าง พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมเพื่อติดตามสถานการณ์ไฟป่าอย่างเป็นระบบ และ 3) การยกระดับปัญหาเป็นประเด็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะผลกระทบต่อกลุ่มเปราะบางอย่างแรงงานข้ามชาติ การเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ เหล่านี้ นำไปสู่การนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุมและยั่งยืน

1.3 สร้างความตระหนักรู้ (awakening awareness) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ บูรณาการการสื่อสารหลากหลายรูปแบบเพื่อสร้างความตระหนักรู้ต่อปัญหาฝุ่นควัน โดยผสานองค์ความรู้จากหลายสาขาวิชา เช่น ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยทางการแพทย์ และประเด็นด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน การสร้างความตระหนักรู้ปรากฏใน 2 ลักษณะสำคัญ คือ การใช้สื่อสร้างสรรค์ เช่น การรณรงค์ “เปลี่ยนภาพของคุณผ่าน #CNXPM2.5” ซึ่งช่วยให้สาธารณชนเข้าใจปัญหาได้ง่ายขึ้นและกระตุ้นการมีส่วนร่วมผ่านชุมชนออนไลน์ และการผลักดันเชิงนโยบายผ่านกระบวนการทางกฎหมาย โดยเฉพาะการฟ้องคดีฝุ่นต่อศาลปกครองซึ่งมีการรวบรวมพยานหลักฐานและข้อมูลทางวิชาการอย่างเป็นระบบ อันสะท้อนให้เห็นศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือในการผลิตและใช้ความรู้เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1.4 สร้างเครือข่ายความร่วมมือ (reinforcing collaborative networks) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือใน 3 ระดับ ระดับแรก คือ เครือข่ายสื่อและการสื่อสาร โดยพัฒนาเครือข่ายนักข่าวในภูมิภาคผ่านการทำข่าวสืบสวนสอบสวน สร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนผ่านการส่งข่าวประชาสัมพันธ์ เชื่อมโยงประเด็นปัญหากับวงการดนตรีและศิลปะเพื่อขยายการรับรู้ในวงกว้าง ระดับที่สอง คือ เครือข่ายภาคประชาสังคม โดยประสานงานกับกลุ่มเคลื่อนไหวสำคัญ

อย่างสภามหาใจและสมดุลงเชิงใหม่ รวมถึงการทำงานร่วมกับมูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Litigation and Advocacy for the Wants: EnLaw) ซึ่งช่วยเชื่อมร้อยภาคประชาสังคมให้เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง ระดับที่สาม คือ เครือข่ายเชิงนโยบาย ผ่านการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Business and Human Rights: NAP) ที่เชื่อมโยงภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคมเข้าด้วยกัน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหว มีลักษณะที่เป็นการเข้าร่วมภายใต้กลุ่มหรือองค์กรเคลื่อนไหวมากกว่าที่จะเป็นการเคลื่อนไหวในนามปัจเจก

1.5 จุดประกายด้วยนวัตกรรม (igniting with innovations) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ พัฒนานวัตกรรมการสื่อสารที่ทำให้ประเด็นซับซ้อนเข้าถึงได้ง่ายใน 3 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ การแปลงข้อมูลเชิงประจักษ์ให้เป็นงานศิลปะ เช่น การจัดกิจกรรม ART for AIR (โครงการศิลปะเพื่อลมหายใจ) การจัดแสดงนิทรรศการที่มีการนำข้อมูลสถิติผู้ป่วยกว่า 300,000 คน มาสร้างภาพตระหนักผู้ต่อผู้ชม ซึ่งเป็นการทำให้ตัวเลขที่เป็นนามธรรมกลายเป็นภาพที่สะท้อนอารมณ์และเข้าถึงได้ รูปแบบที่สอง คือ การใช้ศิลปะการแสดงสื่อความหมาย เช่น การแสดง “มนุษย์ขาวโพล โยเรจิงเจ็บป่วย” ที่นำเสนอความเชื่อมโยงระหว่างทุนข้ามชาติกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย รูปแบบที่สาม คือ การใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ เช่น การรณรงค์ที่มีชื่อว่า #CNXPM2.5 ที่เปรียบเทียบระดับมลพิษกับเทคนิคการถ่ายภาพที่ข่มมัวคล้ายกับใช้ฟิลเตอร์ พร้อมทั้งใช้ภาษาที่เป็นกันเองแต่แฝงการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมผ่านสื่อสังคมออนไลน์

1.6 รื้อสร้างวาทกรรม (transforming discourse) การรื้อสร้างวาทกรรมของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในที่นี้ หมายถึง การสร้างความเข้าใจใหม่ร่วมกันของผู้คนในสังคมต่อประเด็นหมอกควัน ซึ่งแตกต่างจากความเข้าใจแบบเดิมที่มักถูกกำหนดโดยรัฐหรือกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนคำพูดหรือภาษาเท่านั้นแต่เป็นการต่อรองความหมายและความเข้าใจต่อประเด็นปัญหาอีกด้วย การสร้างความเข้าใจใหม่ปรากฏใน 3 ระดับที่มีความเชื่อมโยงกัน ระดับแรก คือ การยกระดับปัญหาฝุ่นควันสู่ประเด็นสิทธิมนุษยชน ซึ่งเปลี่ยนกรอบการมองปัญหาจากเรื่องสิ่งแวดล้อมทั่วไปเป็นประเด็นความรับผิดชอบของรัฐนำไปสู่การฟ้องคดีต่อศาลปกครองจนได้คำสั่งให้รัฐบาลต้องจัดทำแผนแก้ไขปัญหภายใน 90 วัน ระดับที่สอง คือ การรื้อวาทกรรม “ชาวบ้านเผาป่า” โดยนำเสนอความซับซ้อนของการจัดการไฟในมิติวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็น

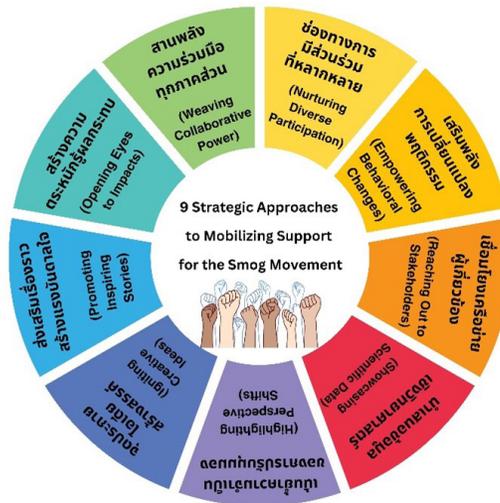
การเปลี่ยนมุมมองจากการกล่าวโทษชุมชนสู่การยอมรับศักยภาพของชุมชน ในการจัดการทรัพยากร ระดับที่สาม คือ การสร้างวาทกรรม “หมอกควันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต” เพื่อสะท้อนความรุนแรงของวิกฤตที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน กระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา

1.7 ขับเคลื่อนด้วยพลังคนรุ่นใหม่ (youthful power mobilization) การขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันด้วยพลังคนรุ่นใหม่สะท้อนให้เห็นการผสมผสาน ระหว่างการพัฒนาศักยภาพและการลงมือปฏิบัติจริง ในด้านการพัฒนาศักยภาพ โครงการ “Journer for Air” สร้างพื้นที่ให้ผู้มีส่วนร่วมจากหลากหลายภูมิหลัง เช่น สถาปนิก นักการเมือง องค์กรพัฒนาเอกชน นักเรียน และนักศึกษา ได้พัฒนาทักษะ การเขียนและความคิดสร้างสรรค์ผ่านการผลิตบทความเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และสังคม ขณะที่ในด้านการปฏิบัติ การรณรงค์ #CNXPM2.5 โดยกลุ่ม Realframe ได้แสดงให้เห็นพลังของการใช้สื่อดิจิทัลในการระดมทุนเพื่อจัดหาหน้ากาก N95 ให้กับกลุ่มแรงงานข้ามชาติและอาสาสมัครดับไฟป่า การขับเคลื่อนในสองระดับนี้ แสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่ไม่เพียงมุ่งสร้างความตระหนักเท่านั้นแต่ยังผลักดันให้เกิด การเปลี่ยนแปลงที่จับต้องได้ผ่านการผสมผสานระหว่างการพัฒนาทักษะและการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์อีกด้วย

2. ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่

นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่พัฒนาแนวทางที่หลากหลาย ในการสร้างการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม โดยมีแกนหลัก คือ การสร้าง “ความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหา” (ownership) ในหมู่ประชาชน ผ่านการกระตุ้นความตระหนักและการออกแบบกลไกที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับบุคคลและสังคม จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสังเคราะห์แนวทางการดำเนินงานออกเป็น 9 องค์ประกอบสำคัญภายใต้กรอบแนวคิด “OWNERSHIP” ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 2 ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิด “OWNERSHIP”

ที่มา: ผู้วิจัย

2.1 ยุทธศาสตร์สร้างความตระหนักรู้ผลกระทบ (opening eyes to impacts)

นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่พัฒนายุทธศาสตร์การสร้างความตระหนักรู้ที่ผสมผสานระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์และการสื่อสารสร้างสรรค์ โดยในด้านข้อมูลเชิงประจักษ์ พวกเขาร่วมมือกับบุคลากรทางการแพทย์ในการนำเสนอหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่แสดงผลกระทบต่อสุขภาพ ยกกระดับปัญหาหมอกควันให้เป็นวิกฤตสาธารณสุขที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน ขณะเดียวกัน ก็มียุทธศาสตร์ที่ใช้ศิลปะในการสื่อสาร ทั้งการจัดนิทรรศการที่นำเสนอข้อมูลผู้ป่วยกว่า 300,000 คน และการแสดง “มนุษย์ข้าวโพดใยเรซินเจ็บป่วย” ที่สะท้อนปัญหาสุขภาพและทุนข้ามพรมแดน กิจกรรมเหล่านี้ช่วยแปลงข้อมูลที่ซับซ้อนให้เข้าถึงง่ายและสร้างผลกระทบทางอารมณ์ อีกทั้งยังกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงในสังคมและสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายผ่านการรณรงค์ระดมรายชื่อสนับสนุนจากประชาชนกว่า 700 คน ในภาคเหนือสำหรับการฟ้องคดีผู้ปล่อยมลพิษต่อศาลปกครอง

2.2 ยุทธศาสตร์สานพลังความร่วมมือทุกภาคส่วน (weaving collaborative power) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือใน 3 มิติเพื่อเสริมสร้างพลังในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควัน มิติแรก คือ ความร่วมมือกับภาควิชาการและการแพทย์ผ่านการระดมผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพให้ข้อมูลเชิงประจักษ์สนับสนุนการดำเนินคดีฝุ่นควัน และร่วมกับนักวิชาการในการพัฒนาเครื่องมือติดตามสถานการณ์ไฟฟ้า มิติที่สอง คือ การสร้างพันธมิตรกับสื่อมวลชนทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นสื่อท้องถิ่น สื่อทางเลือก และสื่อกระแสหลัก เพื่อขยายการนำเสนอประเด็นให้ครอบคลุมและต่อเนื่อง มิติที่สาม คือ การพัฒนาแพลตฟอร์มการสื่อสารของตนเอง เช่น เพจเฟซบุ๊ก ที่รายงานสถานการณ์แบบทันที

2.3 ยุทธศาสตร์ขยายช่องทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย (nurturing diverse participation) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ออกแบบช่องทางการมีส่วนร่วมที่ผสมผสานระหว่างพื้นที่ดิจิทัลและกายภาพเพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงการแก้ไขปัญหาหมอกควัน ในพื้นที่ดิจิทัล พวกเขาพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับรวบรวมรายชื่อสนับสนุนการฟ้องคดี โดยร่วมมือกับองค์กรสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศอย่างกรีนพีซซึ่งช่วยขยายการมีส่วนร่วมสู่ระดับสากล ในพื้นที่กายภาพพบว่ามีการจัดเวทีประชาคมที่ใช้กระบวนการสร้างประสบการณ์ร่วม เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระดมความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

2.4 ยุทธศาสตร์เสริมพลังการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (empowering behavioral changes) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ใช้ยุทธศาสตร์เสริมพลังการเปลี่ยนแปลงที่ผสมผสานระหว่างการสร้างความรู้ความเข้าใจและการผลักดันเชิงนโยบาย ในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ พวกเขาใช้สื่อสร้างสรรค์และกิจกรรมทางศิลปะควบคู่กับการนำเสนอข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ และพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับติดตามสถานการณ์ไฟฟ้าที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการรายงานข้อมูล ในด้านการผลักดันเชิงนโยบาย พวกเขาใช้กระบวนการทางกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญ ทั้งในส่วนที่เป็นการระดมการมีส่วนร่วมในการฟ้องคดีฝุ่นควันต่อศาลปกครอง และการฟ้องร้องหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อควบคุมการเปิดเผาที่มาของสินค้า

2.5 ยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงเครือข่ายผู้เกี่ยวข้อง (reaching out to stakeholders) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่พัฒนายุทธศาสตร์การเชื่อมโยงเครือข่ายที่ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยมีการดำเนินการใน 3 ระดับ ที่สอดคล้องกัน *ระดับแรก* คือ การเชื่อมโยงกับภาครัฐโดยใช้กระบวนการทางกฎหมายผ่านศาลปกครอง เป็นช่องทางในการผลักดันนโยบายและสร้างกลไกการสื่อสารที่มี

ประสิทธิภาพ *ระดับที่สอง* คือ การเชื่อมโยงกับภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะภาคการเกษตรผ่านการริเริ่มโครงการความร่วมมือที่มุ่งสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและผลักดันให้มีการเปิดเผยข้อมูลแหล่งที่มาของวัตถุดิบและกระบวนการผลิต *ระดับที่สาม* คือ การเชื่อมโยงกับภาควิชาการ โดยสร้างพันธมิตรกับผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาเพื่อนำข้อมูลและงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์มาสนับสนุนการดำเนินคดีและข้อเสนอเชิงนโยบาย

2.6 ยุทธศาสตร์การนำเสนอข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ (showcasing scientific data) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่พัฒนาระบบการนำเสนอข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ที่ผสานระหว่างความแม่นยำทางวิชาการและความเข้าถึงได้ของสาธารณชน โดยการทำงานปรากฏใน 3 ระดับ ระดับแรก คือ การใช้ข้อมูลสนับสนุนการดำเนินคดี มีการบูรณาการผลวิจัยทางการแพทย์เกี่ยวกับผลกระทบของฝุ่น PM 2.5 และนำแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาร่วมเป็นพยาน ระดับที่สอง คือ การวิเคราะห์แหล่งกำเนิดมลพิษ โดยใช้ข้อมูลจากดาวเทียมและแผนที่ความร้อนในการติดตามสถานการณ์ไฟป่าและการแพร่กระจายของฝุ่นควันข้ามพรมแดน ระดับที่สาม คือ การพัฒนาระบบแจ้งเตือนสาธารณะ ผ่านการพัฒนาแอปพลิเคชัน เว็บไซต์ และเพจ “ฝ่าฝุ่น” ที่รายงานค่าคุณภาพอากาศแบบทันที

2.7 ยุทธศาสตร์การเน้นย้ำความจำเป็นของการปรับมุมมอง (highlighting perspective shifts) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ใช้ยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนมุมมองสังคมต่อปัญหาหมอกควันใน 3 ระดับ ที่เชื่อมโยงกัน *ระดับแรก* คือ การเปลี่ยนจากการมองปัญหาแบบแยกส่วนสู่การมองแบบองค์รวม โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาหมอกควันกับระบบเศรษฐกิจการเกษตร นโยบายการใช้ที่ดิน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม *ระดับที่สอง* คือ การเปลี่ยนจากการกล่าวโทษปัจเจกบุคคลสู่การวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยชี้ให้เห็นว่าการเผาในพื้นที่เกษตรเป็นผลพวงของระบบเกษตรเชิงเดี่ยวและนโยบายการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน *ระดับที่สาม* คือ การเปลี่ยนจากการมองว่าหมอกควันเป็นปัญหาตามฤดูกาลสู่การตระหนักว่าเป็นวิกฤตที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนและเป็นระบบ

2.8 ยุทธศาสตร์การจุดประกายไอเดียสร้างสรรค์ (igniting creative ideas) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่พัฒนายุทธศาสตร์การจุดประกายความคิดสร้างสรรค์ที่ผสมผสานนวัตกรรมเทคโนโลยี ศิลปะ และการพัฒนาศักยภาพเยาวชน โดยปรากฏใน 3 มิติที่เสริมแรงกัน *มิติแรก* คือ การส่งเสริมนวัตกรรมทางสังคม โดยองค์กรอย่างมูลนิธิกระจกเงาได้เปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนร่วมระดมความคิดและประยุกต์ใช้

เทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหา *มิติที่สอง* คือ การใช้ศิลปะเป็นสื่อกลางในการสร้างความตระหนักรู้ ผ่านการจัดนิทรรศการ ศิลปะการแสดง และ Street Art ที่สื่อสารปัญหาฝุ่นควันในรูปแบบที่กระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกร่วม *มิติที่สาม* คือ การเสริมพลังเยาวชนให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง ดังเห็นได้จากการมีส่วนร่วมในการฟ้องคดีฝุ่นควัน รวมถึงการพัฒนาทักษะการสื่อสารและเขียนบทความด้านสิ่งแวดล้อมผ่านโครงการ Journey for Air

2.9 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมเรื่องราวสร้างแรงบันดาลใจ (promoting inspiring stories) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ได้พัฒนายุทธศาสตร์การเล่าเรื่องที่สร้างแรงบันดาลใจผ่านการนำเสนอใน 2 ระดับ ที่เชื่อมร้อยกัน *ระดับแรก* คือ การถ่ายทอดเรื่องราวระดับบุคคลที่สะท้อนอารมณ์ โดดเด่นในกรณีของเด็กอายุ 10 ปี ที่กล้าลุกขึ้นมาเป็นโจทก์ในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมต่อศาลปกครอง หลังจากได้รับผลกระทบทางสุขภาพจากฝุ่นควันจนมีอาการเลือดกำเดาไหลและภูมิแพ้ *ระดับที่สอง* คือ การนำเสนอความสำเร็จในระดับชุมชนและองค์กร ผ่านการเชิดชูกิจกรรมสร้างสรรค์ของกลุ่มสมดุลงเชียงใหม่ในการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องฝุ่นควัน และการจัดนิทรรศการที่อำเภอเชียงดาวเพื่อสื่อสารความก้าวหน้าของการเคลื่อนไหว

จากผลการศึกษาที่นำเสนอข้างต้น กรอบแนวคิด “CLARITY” และ “OWNERSHIP” มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานในการวิจัย โดยแนวคิดการระดมทรัพยากรสะท้อนผ่านบทบาทและยุทธศาสตร์ที่เน้นการสร้างเครือข่ายและการระดมทรัพยากรทั้งแบบดั้งเดิมและดิจิทัล โครงสร้างโอกาสทางการเมืองปรากฏในการสร้างพื้นที่ใหม่และการใช้ประโยชน์จากโอกาสทางการเมืองในพื้นที่ต่าง ๆ กรอบโครงความคิดสะท้อนผ่านการปรับเปลี่ยนมุมมองต่อปัญหา ขณะที่แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่และการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ปรากฏในการใช้พลังและความคิดสร้างสรรค์เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการกรอบแนวคิดสู่ผลการศึกษาเชิงประจักษ์นี้ไม่เพียงช่วยอธิบายปรากฏการณ์ แต่ยังนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่

อภิปรายผลการศึกษาวิจัย

การศึกษายบทบาทและยุทธศาสตร์ของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไทย โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นทั้งนวัตกรรม

ในการระดมทรัพยากร การใช้ประโยชน์จากโอกาสทางการเมือง การสร้างกรอบความคิดใหม่ที่เชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อมกับมิติอื่นในสังคม และการพัฒนากลยุทธ์การเคลื่อนไหวที่เน้นการมีส่วนร่วม ประเด็นที่น่าสนใจในการอภิปรายมีสามประการ ได้แก่ บทบาทที่หลากหลายของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนที่เป็นองค์รวม และพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างนักเคลื่อนไหวต่างรุ่น

1. วิเคราะห์บทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่านักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในประเด็นหมอกควันที่เชียงใหม่มีบทบาทหลากหลายตามกรอบแนวคิด CLARITY ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การสร้างพื้นที่มีส่วนร่วมใหม่ การเชื่อมโยงประเด็นหมอกควันกับมิติอื่น ๆ ไปจนถึงการสร้างความเข้าใจใหม่ต่อประเด็นปัญหาหมอกควัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับคุณลักษณะของคนรุ่นใหม่ที่มีการเติบโตในครอบครัวที่มีแนวคิดเสรีนิยม การเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายผ่านสื่อสังคมออนไลน์และประสบการณ์ตรงจากความขัดแย้งทางการเมือง (Lertchoosakul, 2023) ทำให้มีความกล้าที่จะตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจและไม่ยอมจำนนต่อความอยุติธรรม การเคลื่อนไหวในรูปแบบที่ไม่ยึดติดกับโครงสร้างองค์กรแบบลำดับชั้น แต่มุ่งสร้างเครือข่ายการทำงานแนวราบที่มีความยืดหยุ่นสูง (Unno et al., 2023) สะท้อนให้เห็นในผลการวิจัยอย่างชัดเจน

การวิเคราะห์บทบาทของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในประเด็นหมอกควันที่เชียงใหม่แสดงให้เห็นความสามารถในการทำงานหลายบทบาทที่เสริมแรงซึ่งกันและกัน ในฐานะนักขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมเชิงนวัตกรรม พวกเขาได้ผสานพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกันอย่างแนบเนียน สอดคล้องกับแนวคิด “การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเครือข่าย” ของ Castells (2012) ที่เน้นความสำคัญของการสื่อสารแบบเครือข่ายในการสร้างการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกัน ในบทบาทของผู้เชื่อมโยงและบูรณาการองค์ความรู้ พวกเขาได้วิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้างของปัญหา ทั้งการขยายตัวของอุตสาหกรรม การจัดการที่ดิน และอิทธิพลของทุนขนาดใหญ่ สอดคล้องกับแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองของ Blaikie (2016)

ในด้านการสื่อสาร นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ได้แสดงความสามารถในการใช้สื่อสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่อินโฟกราฟิก การแสดงล้อเลียนการเมือง ไปจนถึงคลิปวิดีโอสั้น สะท้อนการประยุกต์ใช้ทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบความคิดของ Snow and Benford (1988) ที่เน้นความสำคัญของการสื่อสารที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้รับสาร นอกจากนี้ ในฐานะผู้สร้างเครือข่ายและพันธมิตร

พวกเขายังได้ประสานความร่วมมือกับภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาค ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งช่วยเพิ่มพลังอำนาจในการต่อรองและความเป็นไปได้ในการผลักดัน ข้อเรียกร้อง

ท้ายที่สุด บทบาทการเป็นผู้ท้าทายและริ่สร้างวาทกรรมได้ยกระดับประเด็น หมอกควันให้เป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชนและความรับผิดชอบของรัฐ สอดคล้องกับ แนวคิดความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมของ Schlosberg (2004) การหลอมรวมบทบาท ที่หลากหลายนี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แต่ยัง สะท้อนความเข้าใจอันลึกซึ้งต่อความซับซ้อนของปัญหาสังคมและความมุ่งมั่น ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ

2. วิเคราะห์ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่

ผลการวิจัยพบว่ายุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหว รุ่นใหม่ตามกรอบแนวคิด OWNERSHIP มีลักษณะเป็นองค์รวมที่ผสมผสานวิธีการ หลากหลาย ตั้งแต่การสร้างตระหนักรู้ถึงผลกระทบ การสานพลังความร่วมมือ ไปจนถึงการส่งเสริมเรื่องราวสร้างแรงบันดาลใจ โดยมีแกนหลักคือการสร้างความรู้สึก เป็นเจ้าของปัญหาในหมู่ประชาชน ยุทธศาสตร์เหล่านี้สะท้อนรูปแบบการเคลื่อนไหว ที่ไม่ยึดติดกับโครงสร้างองค์กรแบบลำดับชั้น แต่เน้นเครือข่ายการทำงานแนวราบ ที่มีความยืดหยุ่นสูง และการผสมผสานพื้นที่ทั้งในโลกกายภาพและโลกเสมือน ได้อย่างแนบเนียน ตามที่อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ (2566) ได้อธิบายไว้

การศึกษายุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ แสดงให้เห็นการบูรณาการวิธีการที่หลากหลายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะ การผสมผสานระหว่างการทำงานในระดับรากหญ้าและระดับสถาบัน สอดคล้องกับ งานศึกษาของ de Moor and Wahlström (2022) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของขบวนการ เคลื่อนไหวมักเกิดจากการใช้ยุทธวิธีที่เชื่อมประสานทั้งการระดมพลังประชาชน และการผลักดันผ่านกลไกทางการเมืองและกฎหมาย การให้ความสำคัญกับการสร้าง การมีส่วนร่วมและการเสริมพลังประชาชนตามแนวคิดของ Wright and McLeod (2023) ช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความมุ่งมั่นที่จะผลักดันการเปลี่ยนแปลง ร่วมกัน

นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีและสื่อสร้างสรรค์ยังเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ในการขยายการรับรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาหมอกควัน โดยเฉพาะ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพในการสื่อสาร ระดมการมีส่วนร่วม

และขยายแนวร่วม สอดคล้องกับงานศึกษาของ Keifer-Boyd (2023) ที่เน้นความสำคัญของการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแสดงออกของคนรุ่นใหม่ การใช้ศิลปะและสื่อสร้างสรรค์ในการนำเสนอประเด็นไม่เพียงช่วยสร้างความเข้าใจ แต่ยังกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงในสังคม ขณะที่การเชื่อมโยงประเด็นท้องถิ่นกับระดับโลกสะท้อนวิธีคิดแบบองค์รวมตามที่ Pickard, Bowman, & Arya (2022) ได้วิเคราะห์ไว้

อย่างไรก็ตาม ความท้าทายในการสร้างความยั่งยืนของการเคลื่อนไหวยังคงปรากฏอยู่ ทั้งในแง่ของข้อจำกัดด้านทรัพยากร การรักษาสมาคมระหว่างกรเคลื่อนไหวออนไลน์และออฟไลน์ และการสร้างความน่าเชื่อถือกับภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของ Elliott and Earl (2018) นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่จึงพยายามปรับมุมมองและสร้างแรงบันดาลใจในการมีส่วนร่วมควบคู่ไปกับการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และจิตสำนึก โดยการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ตอบสนองต่อความท้าทายเหล่านี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในระยะยาวของการเคลื่อนไหว

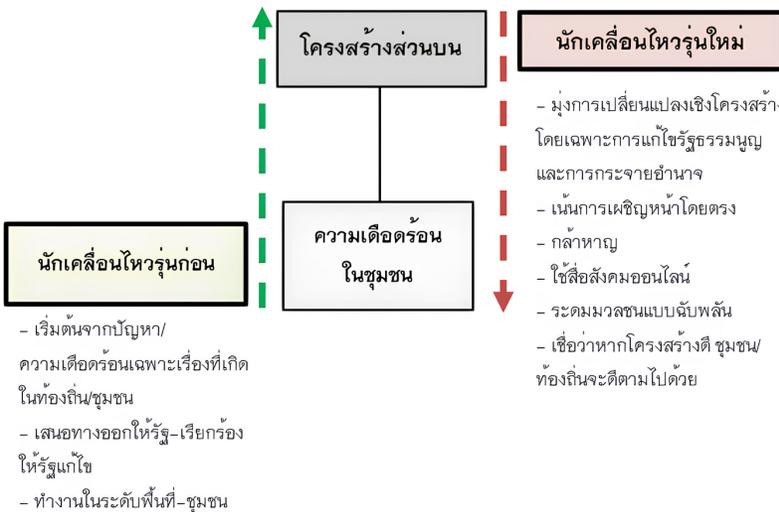
3. ข้อสังเกตจากบทบาทยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่

การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเคลื่อนไหวต่างรุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ เผยให้เห็นพลวัตข้ามรุ่น (intergenerational dynamics) ที่น่าสนใจ ซึ่งสะท้อนทั้งความแตกต่างในจุดเริ่มต้น ไม่ว่าจะเป็นวิธีคิด วิธีการทำงาน รวมถึงความพยายามในการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรุ่น โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นก่อนมักเริ่มต้นจากการมองเห็นปัญหาและความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและชุมชน จากนั้นจึงเสนอทางออกผ่านการเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไข โดยใช้วิธีการทำงานที่เน้นการสร้างเครือข่าย พัฒนาองค์กร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในทางกลับกัน นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการแก้ไขรัฐธรรมนูญและการกระจายอำนาจ พวกเขาใช้วิธีการเผชิญหน้าโดยตรง เน้นการระดมมวลชนแบบฉับพลันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างแรงกดดันทางสังคม ความแตกต่างนี้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตระหว่างรุ่นในสามมิติสำคัญ มิติแรก คือความแตกต่างในการรับรู้และตีความปัญหา (perceptual dynamics) โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นก่อนมองปัญหาผ่านประสบการณ์ในพื้นที่ ขณะที่รุ่นใหม่มองผ่านกรอบการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง มิติที่สอง คือความแตกต่างในวิธีการทำงาน (operational dynamics) โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นก่อน

เน้นการทำงานแบบค่อยเป็นค่อยไปและสร้างรากฐานที่มั่นคง ขณะที่นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่เน้นการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันและใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหลัก *มิติที่สาม* คือ ความแตกต่างในเป้าหมายและความคาดหวัง (aspirational dynamics) โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นก่อนมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและสร้างความเข้มแข็งในระดับพื้นที่ ขณะที่นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่มุ่งเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างทางสังคม

ภาพ 3 แผนภาพแสดงพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่และรุ่นก่อน

ที่มา: ผู้วิจัย

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างเหล่านี้ไม่ได้นำไปสู่ความขัดแย้งขนาดใหญ่ จนไม่สามารถที่จะทำงานร่วมกันได้แต่อย่างใด หากแต่ก่อให้เกิดการพัฒนากลไกการเรียนรู้ข้ามรุ่น (cross-generational learning mechanisms) ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ทั้งสองรุ่นได้แบ่งปันประสบการณ์และมุมมอง กระบวนการนี้นำไปสู่การถ่ายทอดความรู้และทักษะระหว่างรุ่น (intergenerational knowledge transfer) ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาขบวนการเคลื่อนไหว สอดคล้องกับงานศึกษาของ Bublitz et al. (2024) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนระหว่างรุ่นในการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อม

เช่นเดียวกับข้อสังเกตของ Wright and McLeod (2023) เกี่ยวกับความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ในองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม

การผสมผสานความเข้มแข็งของทั้งสองรุ่น (intergenerational strength integration) จึงมีศักยภาพในการพัฒนารูปแบบการเคลื่อนไหวที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นก่อนได้ถ่ายทอดความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น ประสบการณ์การทำงานระยะยาว และเครือข่ายความร่วมมือที่มั่นคง ขณะที่นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ได้แบ่งปันทักษะด้านเทคโนโลยี มุมมองร่วมสมัย และความสามารถในการระดมมวลชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งการผสมผสานนี้ช่วยลดข้อจำกัดของแต่ละนักเคลื่อนไหวทั้งสองรุ่น ทั้งการขาดประสบการณ์และความเข้าใจเชิงลึกในบริบทท้องถิ่นของนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ และข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารร่วมสมัยของนักเคลื่อนไหวรุ่นก่อน ส่งผลให้การเคลื่อนไหวสามารถตอบสนองต่อความท้าทายในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างสมดุล ทั้งในแง่การเข้าใจรากเหง้าของปัญหาและการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

สรุปผลการศึกษา

การขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่โดยนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไทย 3 มิติหลัก คือ บทบาทที่หลากหลายตามกรอบแนวคิด “CLARITY” สะท้อนศักยภาพในการผสมผสานพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ การวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้าง และการใช้สื่อสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีร่วมสมัย ในขณะที่ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนภายใต้กรอบแนวคิด “OWNERSHIP” แสดงให้เห็นการบูรณาการวิธีการที่หลากหลายเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาในหมู่ประชาชน นอกจากนี้ พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างนักเคลื่อนไหวต่างรุ่น (intergenerational dynamics) ยังเผยให้เห็นการพัฒนาไกลไกลการเรียนรู้ข้ามรุ่นที่เอื้อให้เกิดการผสมผสานจุดแข็งของทั้งสองฝ่าย ทั้งความเข้าใจในบริบทท้องถิ่นจากรุ่นก่อนและทักษะด้านเทคโนโลยีจากรุ่นใหม่ อันนำไปสู่การขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อความท้าทายในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและยุทธศาสตร์ดังกล่าวแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยคนรุ่นใหม่ที่ไม่เพียงมุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงเฉพาะหน้า แต่ยังพยายามปรับเปลี่ยนโครงสร้างและระบบคิดของสังคมในระยะยาว โดยอาศัยการสร้างนวัตกรรมทางสังคม (social innovation) การพัฒนาเครือข่าย

ความร่วมมือแบบบูรณาการ (integrated collaborative networks) ประกอบกับ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) ที่ส่งผลต่อการยกระดับ การเคลื่อนไหว เช่น สถานการณ์คุณภาพอากาศที่เลวร้ายในช่วง พ.ศ.2562-2567 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังการเลือกตั้ง พ.ศ.2566 ปัจจัยเหล่านี้ผสมกัน ก่อให้เกิดรูปแบบการเคลื่อนไหวที่มีพลังในการแก้ไขปัญหาหมอกควันอย่างเป็นทางการ เป็น รูปธรรม อีกทั้งยังสร้างแนวทางต้นแบบสำหรับการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อม และสังคมอื่น ๆ ในอนาคตอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป ผลการวิจัยครั้งนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนา การขับเคลื่อนประเด็นหมอกควันให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน 3 ประการได้แก่

1) การเคลื่อนไหวควรเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างรุ่น โดยจัดตั้ง กลไกที่เป็นทางการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่และรุ่นก่อน เช่น การจัดตั้งคณะทำงานร่วมที่มีสัดส่วนของทั้งสองรุ่นอย่างสมดุล การพัฒนาระบบ ที่เลี้ยง (mentoring system) และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอ

2) ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลดิจิทัลที่รวบรวมองค์ความรู้และประสบการณ์ จากการทำงานของทั้งสองรุ่น ทั้งในแง่ยุทธศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จและบทเรียน จากความล้มเหลว โดยจัดทำในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ จริง เช่น กรณีศึกษา คู่มือการทำงาน และชุดเครื่องมือดิจิทัล เพื่อให้เกิดการต่อยอด และพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง

3) ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนักเคลื่อนไหวทั้งสองรุ่นในทักษะ ที่จำเป็น โดยรุ่นก่อนควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารดิจิทัล ขณะที่รุ่นใหม่ควรได้รับการเสริมสร้างความเข้าใจในบริบทท้องถิ่นและการทำงาน กับชุมชน ผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและการลงพื้นที่ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป การศึกษาครั้งนี้เปิดประเด็นที่น่าสนใจ สำหรับการวิจัยในอนาคตหลายประการ ดังนี้

1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเคลื่อนไหวของนักกิจกรรมรุ่นใหม่ ในพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียนเพื่อทำความเข้าใจความเหมือน และความต่างในบริบทที่แตกต่างกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนรุ่นใหม่ในระดับภูมิภาค

2) ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อรูปแบบและประสิทธิภาพของการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวในพื้นที่กายภาพและพื้นที่ดิจิทัล รวมถึงการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการเคลื่อนไหวในยุคดิจิทัล

3) ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เพื่อพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างนักเคลื่อนไหวต่างรุ่น โดยเน้นการสร้างนวัตกรรมทางสังคมที่ผสมผสานจุดแข็งของทั้งสองรุ่น และการพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จที่สอดคล้องกับบริบทของการเคลื่อนไหวร่วมสมัย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่: ยุทธศาสตร์การระดมพลังสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวประเด็นหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (เลขที่สัญญา 04/2567) ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยและบริการวิชาการ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ รวมถึงผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูล และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้ความเห็นต่อการพัฒนาโครงการวิจัยนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

References

- Blaikie, P. (2016). *The political economy of soil erosion in developing countries*. London: Routledge.
- Bublitz, M. G., Escalas, J. E., Lteif, L., Nardini, G., Peracchio, L. A., Rank-Christman, T., ... Woodrow, S. (2024). We're on the rise: How social movements support youth well-being. *Journal of the Association for Consumer Research*, 9(2), 143–154. <https://doi.org/10.1086/728645>
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Chiang Mai University Center for Climate Change Data and Communication. (2023, April 5). *Wikhro wikhrit foon khwan phak nuea* (in Thai). [Analysis of Northern Thailand's smog crisis]. Retrieved October 15, 2024, from <https://www.cmuccdc.org/newsdetail/114>

- de Moor, J., & Wahlström, M. (2022). Environmental movements and their political context. In M. Grasso & M. Giugni (Eds.), *The Routledge handbook of environmental movements* (pp. 1–22). New York: Routledge.
- Elliott, T., & Earl, J. (2018). Organizing the next generation: Youth engagement with activism inside and outside of organizations. *Social Media + Society*, 4(1). <https://doi.org/10.1177/2056305117750722>
- Energy Research and Development Institute–Nakornping, Chiang Mai University. (2021, March 26). *Phon krathop to rangkai chak fun PM2.5* (in Thai). [Health impacts of PM2.5]. Retrieved October 15, 2024, from <https://erdi.cmu.ac.th/?p=3419>
- Faculty of Medicine, Chiang Mai University. (2024, March 19). *San chak khana phaetsat: Rueang wikhrit mok khwan nai phak nuea* (in Thai). [Message from Faculty of Medicine: Northern Thailand smog crisis]. Retrieved October 12, 2024, from <https://www.med.cmu.ac.th/web/covid-19/rule/announcement/12139/>
- Keifer–Boyd, K. (2023). Youth civic participation: Activating feminist/critical race/LGBTQ+/crip justice theories. In M. Bae–Dimitriadis & O. Ivashkevich (Eds.), *Teaching civic participation with digital media in art education* (pp. 24–39). New York: Routledge.
- Lertchoosakul, K. (2023). *Nak rian khabot prawattisat khabuan kan nak rian thai chabap san* (in Thai). [Rebel students: A brief history of Thai student movement]. Bangkok: Samyan Student Publishing House.
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American Journal of Sociology*, 82(6), 1212–1241. <https://doi.org/10.1086/226464>
- Melucci, A. (1980). The new social movements: A theoretical approach. *Social Science Information*, 19(2), 199–226.

- Panyakham, M. (2020). *Patisamphan rawang rat thun mueang lae chonnabot nai kanmueang rueang faipa lae mok khwan ruam samai: Korani sueksa sathanakan faipa lae mok khwan changwat Chiang Mai pi phoso 2535–mithunayon 2563* (in Thai). [Interactions between state, capital, urban and rural in contemporary forest fire and smog politics: A case study of forest fire and smog situation in Chiang Mai Province 1992–June 2020] (Master's Thesis). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Pickard, S., Bowman, B., & Arya, D. (2022). Youth and environmental activism. In M. Grasso, M. Giugni (Eds.), *The Routledge handbook of environmental movements* (pp. 521–537). London: Routledge.
- Schlosberg, D. (2004). Reconceiving environmental justice: Global movements and political theories. *Environmental Politics*, 13(3), 517–540. <https://doi.org/10.1080/0964401042000229025>
- Snow, D. A., & Benford, R. D. (1988). Ideology, frame resonance, and participant mobilization. *International Social Movement Research*, 1(1), 197–217.
- Touraine, A. (1985). An introduction to the study of social movements. *Social Research*, 52, 749–787.
- Unno, A., Srisan, S., Trirattana–Alexander, S., Mangkornchai, A., & Samnieng, C. (2023). “*Hai man chop thi run rao*”: *Khabuan kan yaowachon thai nai boribot sangkhom lae kanmueang ruam samai* (in Thai). [“Let it end with our generation”: Thai youth movement in contemporary social and political context]. Bangkok: Sangdao.
- Wright, K., & McLeod, J. (2023). Activism, rights and hope: Young people and their advocates mobilizing for social change. In K. Wright & J. McLeod (Eds.), *Childhood, youth and activism: Demands for rights and justice from young people and their advocates* (pp. 1–18). Leeds: Emerald Publishing Limited.